

lingüístic, degut tant a l'origen geogràfic com a l'època a la qual corresponen. L'1 pareix originari del Maestrat; el 2 reflecteix (fins a un cert punt, però, perquè el registre literari el condiciona en part) la parla del Baix Ebre i comarques veïnes; el 3 deixa entreveure trets del català empordanès, sobretot un vocabulari molt ric de flora i fauna, de nàutica i de fenòmens meteorològics; el 4 mostra la influència que ja el segle XVII exercia el sard sobre l'alguerès, si bé a la vegada mostra que el model lingüístic alguerès es mantenia molt fidel a la tradició catalana, enmig d'un ambient quasi "hostil" per a la llengua autòctona de la vila; i el 5 reflecteix, encara amb més claredat que el 3, trets tradicionals propis del Baix Empordà, com la iodització (*tay*, *payé*), l'anaptixi freqüent (*Parat* per *Prat*, *ceberà* per *sabrà*), qualque síncope (*critat* per *caritat*), la monoftongació *qualgua* > *colgo* en posició àtona (*cortans*, *gorir*, *gordar*) o la desinència —i de la primera persona de l'indicatiu present (*conti* per *compto*), avui desapareguda d'aquesta latitud; trets acompanyats de castellanismes col·loquials d'una certa tradició (*pago*, *cuydado*, *alcansar*...).

Tots aquests llibres, impresos molt polidament dins un format de disseny molt elegant, duen, a més d'una introducció explicativa sobre l'obra i el seu autor (si és conegut), un glossari explicatiu dels termes que, a parer de l'editor, mereixen ser comentats, per la seva raresa o per la suposada dificultat de comprensió que poden presentar al lector. Val a dir que aquests glossaris són sempre molt subjectius i de vegades pareix que reflecteixen més la ignorància inicial de l'editor que no la del lector possible (un lector que, probablement, serà un especialista en llengua...), o són excessivament generosos i t'expliquen mots que poca dificultat de comprensió tenen; i de vegades hi ha qualque comentari que, lingüísticament, sembla innecessari; i, en canvi, qualque pic hi cerques una explicació que no hi és. Uns quants d'exemples, de tot això: «*arboça* 'fruit de l'arboç'», «*dos* 'dues'», «*arrosal* 'camp plantat d'arròs'», «*baratar* 'bescanviar...'», «*antes* 'abans'», «*fuit* 'fugit'», «*bolletí* (per *butlletí*)...» (*bolletí* és forma recollida al *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'IEC), «*giardí* 'terreny d'arbres fruiters...'», «*est* 'aquest'», «*sabigut* 'sabut'»... En parlar dels «barranxels», l'editor hauria pogut explicar l'origen de la paraula, no només què eren; i així el lector sabria que *barranxel* / *barranxello* és una veu d'origen espanyol (BARRACHEL 'jefe de los alguaciles'), transportada a Sardenya i a Sicília (*barriceddu*) per l'exèrcit espanyol (DCELC i DELI)¹ els segles XVI i XVII.

En conjunt, amb la mostra apareguda fins ara, hem de considerar la col·lecció *Scripta* com una valuosa testimoniança de les particularitats dialectals dels parlars que hi són representats, una aportació que contribueix majoritàriament a constatar l'antiguitat de molts dels trets reflectits, però que també mostra la vigència a l'època actual, en el cas del text 2, de les característiques d'un parlar íntimament lligat a la terra, a l'ambient i a la manera de viure tradicional. No és només el paisatge i l'activitat econòmica de la societat que hi viu, que li donen una personalitat específica; és també la llengua, amb una fesomia forjada durant centenars d'anys que n'és inseparable.

Jaume CORBERA POU
Universitat de les Illes Balears

COLÓN DOMÈNECH, Germà (2014): *Origen i història del lèxic català*. Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Sanchis Guarnier, 82), 302 p.

En aquest llibre, Germà Colón presenta un repertori de cent vuitanta-tres entrades en què explica —de manera força concisa— l'origen etimològic o la història d'un mot o d'una expressió. *Origen i*

1. DCELC: *Diccionario Crítico Etimológico de la Lengua Castellana*, I-IV, per Joan Coromines. Madrid, Gre-dos, 1955-1957.

DELI: *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*, 1-5, per Manlio Cortelazzo i Paolo Zolli. Bolonya, Zanichelli, 1979-1988.

història del lèxic català és, doncs, un repertori lexicogràfic centrat en la recerca de l'origen —i l'itinerari— lingüístic d'una selecció de mots i d'algunes expressions, ordenat alfabèticament; podríem dir, per tant, que es tracta gairebé d'un diccionari etimològic abreujat o d'un apèndix específic als diccionaris etimològics de què ja disposa la llengua catalana. És, com ja indiquen tant l'autor en la introducció com Rafael Alemany en la presentació, una obra que té com a objectiu exposar de manera sintètica i entenedora les propostes etimològiques de Germà Colón a un seguit de casos que no han tingut històricament una explicació contrastada («[Germà Colón] en fa una tria d'aquelles [paraules] que, al seu parer, posseeixen algun tipus d'interès especial, ja siga per la peculiaritat del seu origen o la dificultat d'explicar-nos-el» (p. 14)), i alguns dels quals han arribat a generar una controvèrsia filològica entre diversos autors.

D'aquesta manera, l'autor hi aplega propostes etimològiques que sovint ha exposat de manera més detallada i extensa en treballs anteriors; però ara no es tracta d'una nova publicació, conjunta, d'aquells articles, sinó que presenta la informació en un format més proper al que seria una entrada de diccionari, prou àmplia per aportar la documentació i la informació necessària per a l'argumentació de l'etimologia proposada, però sense exposar de manera minuciosa les propostes d'altres autors —i, quan n'hi ha, les controvèrsies— ni la documentació ni la bibliografia exhaustives de cada cas concret: «Aquest llibret, que és un passeig pels mots catalans, pretén exposar de manera clara i entenedora, sense embolicar-se en discussions filològiques a què tan afeccionats són —som— els filòlegs i lingüistes, la procedència i la història d'un bon grapat de paraules que no sempre han estat prou ben conegudes i valorades. Precisament a aquests mots vaig dedicar diversos dels meus estudis i ara en dono ací només la substància, el que caldria retenir» (p. 17).

Les entrades van precedides d'un *Pròleg* de Rafael Alemany (p. 13-16) i d'una *Introducció* de Germà Colón (p. 17-19), ambdós molt breus, però que contenen, també de manera molt sintètica, una informació molt clara sobre els objectius i el contingut del llibre, i sobre quines en són les principals aportacions i orientacions. En aquest mateix sentit, cal remarcar que el *Pròleg* resulta una veritable ressenya del contingut del llibre i que va, per tant, molt més enllà del que seria una presentació personal de l'autor i una exposició molt general del contingut de l'obra. Així, Rafael Alemany, després de situar aquesta obra dins la producció de l'autor, i del seu valor acadèmic i erudit, es refereix també a la motivació de l'obra («Germà Colón ha anat escorcollant, amb detall i sobre la base d'una documentació il·luminadora, els més recòndits arcans del lèxic de la llengua catalana. El resultat ha estat un corpus de doctrina filològica d'alta vàlua, que, tanmateix, pot pecar d'una certa dispersió sobretot des de la perspectiva de l'usuari, a qui no sempre li és fàcil localitzar i destriar la informació i documentació bàsiques sobre l'etimologia o la formació del mot concret (...). El llibre que teniu a les mans naix amb la voluntat de resoldre aquest inconvenient.» (p. 13-14)) i, sobretot, fa una catalogació de les principals aportacions de les propostes etimològiques que hi trobem: les retroduccions de la primera documentació, les noves propostes etimològiques, els casos en què té en compte les particularitats territorials o la influència d'altres llengües romàniques, etc.

Com ja indicàvem en la ressenya d'*Estudis de filologia catalana i romànica* de Germà Colón (1997), publicada a *Llengua & Literatura* 10 (1999, p. 505-509), les seves propostes etimològiques es fonamenten en un coneixement exemplar de la documentació antiga, de les llengües romàniques i de la variació dialectal —així com en un ús acurat de la informació que disposem sobre la llengua àrab. D'aquesta manera, la rigorositat de l'anàlisi filològica es combina generalment amb una perspectiva romànica, que permet a l'autor resoldre d'una manera més versemblant, i sovint molt més senzilla i plausible, l'origen de mots que no havia estat resolt o sobre els quals s'havien bastit hipòtesis molt complicades i a vegades basades en estrats lingüístics desconeguts o en llengües llunyanes. Com ja vam comprovar amb Josep Moran durant la realització del *Diccionari etimològic manual* (1999), sobta que en català en força casos no s'hagin tingut prou en compte les solucions i la documentació d'altres llengües romàniques, com l'occità, l'italià o l'aragonès, per explicar la provenença de mots per als quals s'havien proposat conjectures molt complexes i orígens molt remots.

Ara gràcies a aquest llibre, podem accedir d'una manera ràpida i directa a unes propostes etimolò-